

Lorestan University

Analysis of the Concept of Satisfaction in Marital Relationships with an Emphasis on Ethical Foundations and Family Laws in Iran

Nafiseh Mohamadizadeh

M.A. in Family Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: nafisemohamadizade@gmail.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 02 November 2025
Received in revised form 03 February 2026
Accepted 04 March 2026
Available online 21 March 2026

Keywords:

Satisfaction,
Marital Relationships,
Ethics,
Family Laws,
Iran

ABSTRACT

Objective: This study aims to re-examine the concept of consent in marital relationships, with particular emphasis on its role in the psychological, emotional, and moral well-being of spouses and in the proper functioning of the family. It seeks to demonstrate how traditional interpretations of tamkin (conjugal submission) within Iranian family law have, at times, marginalized the role of consent and generated ethical and jurisprudential challenges.

Method: The research adopts an analytical documentary approach, grounded in the examination of classical and contemporary juristic sources as well as relevant provisions of Iranian family law. Various interpretations of tamkin and their legal and ethical implications are critically analyzed in order to clarify their conceptual foundations and practical consequences.

Results: The findings indicate that an absolutist interpretation of sexual tamkin lacks a coherent and definitive jurisprudential basis and is inconsistent with foundational principles such as good companionship (husn al-mu'asharah), the prohibition of harm (la darar), the negation of undue hardship (la haraj), and the principle of human dignity. Analysis of existing legal provisions further reveals significant gaps regarding sexual consent, the adverse consequences of misinterpreting tamkin, and the necessity of addressing instances of coercion within marital relations.

Conclusion: The study concludes that, drawing upon the dynamic and ethically oriented foundations of Islamic jurisprudence as well as broader human rights principles, a more comprehensive definition of sexual consent can be articulated within Iranian law one that regards non-consensual marital relations as incompatible with human dignity and contrary to moral justice. Accordingly, reform of family laws, reconsideration of judicial practices, and cultural efforts to delegitimize sexual coercion are indispensable.

Cite this article: Mohamadizadeh, N. (2026). Analysis of the Concept of Satisfaction in Marital Relationships with an Emphasis on Ethical Foundations and Family Laws in Iran. *New Research in Islamic Humanities Studies*, 5 (9), 1-16. <https://doi.org/10.22034/api.2026.2088090.1715>

© Author retain the copyright and full publishing rights.

Publisher: Lorestan University.

DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2026.2088090.1715>

Introduction

Marriage is one of the most important social institutions through which the emotional, psychological, and sexual needs of spouses are fulfilled within a healthy and legally recognized framework. Although sexual relations are not the sole purpose of marriage, they constitute one of its significant functions. When such relations are grounded in respect, affection, and humane interaction, they can contribute to the psychological well-being of spouses and to the stability of the family. Conversely, if one partner regards the other merely as a means for the gratification of sexual desires, such behavior conflicts with ethical principles and human dignity. Within this context, mutual consent plays a central role in determining the quality of marital relations, transforming sexual interaction from a purely instinctive act into an ethical and human-centered relationship. In contemporary legal systems, sexual relations without consent even within marriage have been criminalized in many countries. In contrast, Iranian law still faces notable gaps in addressing this issue. Moreover, prevailing interpretations of the concept of tamkin (conjugal submission) have, in some instances, led to the marginalization of women's consent in marital relations. The continuation of a healthy marital relationship requires adherence to the principle of good companionship (*husn al-mu'asharah*) and consideration of the willingness as well as the physical and psychological readiness of both partners. Nevertheless, in certain situations, one spouse may regard sexual relations as an absolute right, disregarding the conditions and readiness of the other. Such an approach may conflict with the ethical and human foundations of family life. The silence or ambiguity of certain legal provisions has further intensified this issue. Despite the importance of this subject, the concept of sexual consent has received limited independent attention in Iranian academic literature. Most existing studies address it within the framework of tamkin or restrict their analysis to legal aspects alone. Accordingly, the present study seeks to examine the status of non-consensual sexual relations from ethical, legal, and human dignity perspectives.

Method

The research adopts an analytical documentary approach, grounded in the examination of classical and contemporary juristic sources as well as relevant provisions of Iranian family law. Various interpretations of tamkin and their legal and ethical implications are critically analyzed in order to clarify their conceptual foundations and practical consequences.

Results

The findings indicate that an absolutist interpretation of sexual tamkin lacks a coherent and definitive jurisprudential basis and is inconsistent with foundational principles such as good companionship (*husn al-mu'asharah*), the prohibition of harm (*la darar*), the negation of undue hardship (*la haraj*), and the principle of human dignity. Analysis of existing legal provisions further reveals significant gaps regarding sexual consent, the adverse consequences of

misinterpreting tamkin, and the necessity of addressing instances of coercion within marital relations.

Conclusion

This study demonstrates that the quality of sexual relations plays a crucial role in the health and stability of the family, and that such relations lead to intimacy and psychological comfort only when both partners engage with readiness and mutual consent. Sexual dissatisfaction and coercion can result in problems such as depression, anger, severe conflicts, and even infidelity, and Islamic teachings likewise emphasize the necessity of respect, empathy, and the avoidance of any form of compulsion in sexual relations. Thus, sexual relations are not a one-sided right but a reciprocal practice that requires mutual consideration and cultural awareness.

Moreover, direct criminal intervention in intra-family sexual matters is generally ineffective and may even damage family cohesion. A more constructive approach involves establishing specialized counseling and therapeutic centers under judicial supervision, enabling expert assessments to guide legal intervention and ensure protection when necessary. Nevertheless, the criminalization of non-consensual sexual relations even symbolically can have an important deterrent and cultural effect by signaling the unacceptability of sexual violence within the family. One practical mechanism for regulating sexual relations and enhancing women's protection is the use of contractual stipulations within marriage, which can reasonably define the boundaries of sexual interaction and prevent future disputes and legal claims. From an ethical standpoint, virtually all major ethical frameworks regard non-consensual sexual relations as immoral and contrary to human dignity, as they reduce a person to a mere instrument for another's gratification. Jurisprudential analysis likewise shows that foundational Islamic legal principles such as good companionship (*husn al-mu'asharah*), the prohibition of harm (*la darar*), the negation of unilateral authority, human dignity, rational social practice (*bina' al-'uqala*), and the prohibition of undue hardship (*'usr wa haraj*) collectively support the prohibition of sexual coercion. Therefore, these principles provide a strong and internally consistent basis within Islamic jurisprudence for affirming the necessity of sexual consent and for advancing legal reforms in family law.

Author Contributions

The author contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

Thanks and appreciation have not been expressed.

Ethical Considerations

The author strictly adhered to the highest standards of research integrity. The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and any other form of scientific misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The author declare no conflict of interest.

تحلیل مفهوم رضایت در روابط زناشویی با تأکید بر مبانی اخلاقی و قوانین خانواده در ایران

نفیسسه محمد علی زاده

کارشناسی ارشد حقوق خانواده، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. رایانامه: nafisemohamadalizade@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی،	هدف: هدف این پژوهش تحلیل دوباره مفهوم رضایت در روابط زناشویی با تأکید بر نقش آن در سلامت روانی، عاطفی و اخلاقی زوجین و کارکرد صحیح خانواده است. پژوهش می‌کوشد نشان دهد چگونه برداشت‌های سنتی از تمکین در حقوق خانواده ایران، جایگاه رضایت را تضعیف کرده و چه چالش‌هایی از منظر اخلاقی و فقهی ایجاد شده است.
تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۱۱ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۱/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۱۳ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۱/۰۱	روش پژوهش: این مطالعه با روش تحلیلی - اسنادی انجام شده و بر بررسی منابع فقهی، آثار فقه‌های سنتی و معاصر، و تحلیل مواد قانونی مربوط به حقوق خانواده در ایران استوار است. همچنین تفسیرهای مختلف از مفهوم تمکین و پیامدهای حقوقی و اخلاقی آن مورد واکاوی قرار گرفته است.
کلیدواژه‌ها: رضایت، روابط زناشویی، اخلاق، قوانین خانواده، ایران	یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد برداشت مطلق‌گرایانه از تمکین جنسی مستند فقهی یکپارچه و قطعی ندارد و با اصول بنیادین مانند حسن معاشرت، نفی ضرر، نفی عسر و حرج و اصل کرامت انسانی ناسازگار است. تحلیل قوانین موجود نیز نشان‌دهنده خلأهای جدی درباره رضایت جنسی، پیامدهای منفی تفسیر نادرست از تمکین و ضرورت توجه به موارد اجبار در روابط زناشویی است.
	نتیجه‌گیری: پژوهش نتیجه می‌گیرد که بر اساس مبانی پویا و اخلاقی محور فقه اسلامی و نیز اصول حقوق بشری، می‌توان تعریفی جامع‌تر از رضایت جنسی در حقوق ایران ارائه کرد؛ تعریفی که روابط زناشویی بدون رضایت را مغایر کرامت انسانی و خلاف عدالت اخلاقی می‌داند. بر همین اساس، اصلاح قوانین خانواده، بازنگری در رویه‌های قضایی و فرهنگ‌سازی برای نفی مشروعیت اجبار جنسی ضرورتی انکارناپذیر است.

استناد: محمد علی زاده، نفیسسه، (۱۴۰۵). تحلیل مفهوم رضایت در روابط زناشویی با تأکید بر مبانی اخلاقی و قوانین خانواده در ایران. *پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی اسلامی*، (۹)، ۵، ۱۶-۰۱. <https://doi.org/10.22034/api.2026.2088090.1715>

نویسنده: ©
DOI: <https://doi.org/10.22034/api.2026.2088090.1715>

ناشر: دانشگاه لرستان.

مقدمه

ازدواج یکی از مهم‌ترین و مقدس‌ترین نهادهای اجتماعی است که در چارچوب آن، نیازهای عاطفی، روانی و جنسی زوجین در بستری سالم و قانون‌مند پاسخ داده می‌شود (کاظمی، ۱۳۹۵). هرچند تأمین نیاز جنسی همه‌ی کارکرد ازدواج نیست، اما بی‌شک یکی از اهداف مهم آن محسوب می‌شود (نوروزی، ۱۳۹۲). هنگامی که رابطه‌ی جنسی بر پایه‌ی احترام، عشق و تعامل انسانی شکل گیرد، می‌تواند به افزایش آرامش روانی زوجین و استحکام بنیان خانواده بینجامد (حسینی و ملکی، ۱۳۹۴). اما چنانچه یکی از طرفین دیگری را ابزار ارضای نیازهای جنسی بداند و به کرامت انسانی او بی‌اعتنا باشد، این رفتار مغایر اخلاق و حقوق انسانی است (طالبی، ۱۳۹۳). در این میان، مفهوم رضایت نقطه‌ی مرکزی کیفیت روابط زناشویی است؛ رضایت متقابل رابطه را از یک کنش غریزی به رفتاری اخلاقی و مبتنی بر کرامت انسانی تبدیل می‌کند (رحیمی و درویشی، ۱۳۹۶). اهمیت رضایت در روابط زناشویی به اندازه‌ای است که امروزه در ۱۰۴ کشور جهان، هرگونه رابطه‌ی جنسی بدون رضایت—even در چارچوب ازدواج به‌عنوان تجاوز به‌عنف جرم‌انگاری شده است (گزارش جهانی حقوق خانواده، ۱۳۹۹). در مقابل، قوانین ایران در این زمینه با خلأ جدی مواجه‌اند (احمدی، ۱۳۹۷). این شرایط نشان می‌دهد بازنگری در قوانین مربوط به حقوق جنسی زوجین ضرورتی انکارناپذیر است تا سلامت روابط خانوادگی حفظ شود. تداوم رابطه‌ی زناشویی سالم نیازمند رعایت حسن معاشرت است که یکی از جلوه‌های آن رابطه‌ی جنسی هماهنگ و مبتنی بر تمایل طرفین است (نعمتی، ۱۳۹۶). هرچند هر یک از زوجین حق بهره‌مندی از رابطه‌ی جنسی را دارند، اما این حق باید با اصل کرامت و رضایت طرف مقابل هماهنگ باشد (ادیبی و فرهادی، ۱۴۰۰). در بسیاری موارد، یکی از زوجین رابطه‌ی جنسی را حق مسلم خود می‌داند، در حالی که طرف مقابل به دلیل عدم تمایل یا آمادگی جسمی و روانی قادر به تجربه‌ی رابطه‌ی مطلوب نیست (شریفی، ۱۴۰۰). در چنین وضعیتی، رابطه از ساختار سالم خارج شده و به تضاد با مبانی اخلاقی و انسانی خانواده نزدیک می‌شود.

این مسئله در ایران بر اثر سکوت تقنینی تشدید شده است. ماده‌ی ۱۱۰۸ قانون مدنی به‌گونه‌ای تفسیر شده که زن نمی‌تواند از رابطه‌ی جنسی امتناع کند، حتی اگر آمادگی جسمی یا روانی نداشته باشد (موسوی، ۱۳۹۱). در برخی رویه‌ها حتی تمایلات انحرافی شوهر نیز مانع تلقی نشده و رفتار وی مصداق سوءرفتار شناخته نشده است (حسینی، ۱۳۹۸). پیامدهای این دیدگاه به حوزه‌ی حقوق عمومی نیز کشیده شده و محدودیت‌هایی برای مشارکت اجتماعی و سیاسی زنان ایجاد کرده است (کریمی، ۱۳۹۹). با وجود اهمیت این موضوع، رضایت جنسی در ادبیات علمی ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته و غالب آثار موجود یا ذیل مفهوم تمکین به آن پرداخته‌اند یا تنها به جنبه‌های حقوقی محدود شده‌اند (صفری و لاله، ۱۳۹۵). حال آنکه پرسش اصلی این پژوهش این است که رابطه‌ی جنسی بدون رضایت از منظر اخلاقی، حقوقی و کرامتی چه جایگاهی دارد؟

ماهیت رضایت در روابط زناشویی از منظر اخلاق، جامعه و حقوق ایران

پیش از آن که رضایت در رابطه زناشویی از منظر مبانی اخلاقی و نظام حقوقی ایران بررسی شود، لازم است مفهوم رضایت به‌طور دقیق تبیین گردد. در حقیقت، تعریف رضایت نقطه عطف پژوهش حاضر است و واکاوی دقیق آن می‌تواند به روشن شدن ابعاد مسئله کمک کند. شاید بتوان گفت یکی از تفاوت‌های این پژوهش با بسیاری از پایان‌نامه‌ها و مقالات مرتبط، توجه به تبیین مفهوم رضایت پیش از ورود به بحث‌های اصلی است. رضایت در رابطه زناشویی دارای سطوح و مراتب مختلفی است. همان‌گونه که در تمامی عقود و قراردادهای اجبار، اکراه و عدم تمایل درونی تفاوت وجود دارد و هرکدام آثار حقوقی متفاوتی به دنبال دارند، در روابط جنسی زناشویی نیز وضعیت‌های گوناگونی از رضایت قابل تصور است. بنابراین در ابتدا باید روشن شود که پژوهش حاضر به کدام سطح از رضایت اشاره دارد. حتی در کشورهایی که تجاوز در رابطه زناشویی جرم‌انگاری شده است نیز تعیین معنای دقیق «تجاوز» با دشواری‌هایی همراه است. برای نمونه، اگر زنی

روسی به علت نیاز مالی و بدون میل درونی حاضر به تن فروشی شود، در نظام حقوقی ایران به عدم رضایت درونی او توجهی نمی‌شود؛ زیرا اجبار و اکراه بیرونی رخ نداده است. در این حالت، رابطه از قلمرو تجاوز خارج محسوب می‌شود و هر دو طرف به مجازات حد زنا محکوم می‌شوند. این وضعیت مشابه موردی است که فردی به دلیل نیاز مالی و با وجود نداشتن میل درونی، ملک خود را به فروش می‌رساند. مطابق حقوق ایران، چنین عقد بیعی صحیح است؛ زیرا اجبار بیرونی وجود نداشته است.

از این رو اهمیت فراوانی دارد که میان موقعیتی که زن بدون احساس رضایت واقعی با همسر خود رابطه جنسی برقرار می‌کند و موقعیتی که به صراحت عدم رضایت خود را اعلام می‌کند یا در معرض خشونت قرار می‌گیرد، تفکیک شود. برای روشن تر شدن این تمایز، در برخی پژوهش‌ها پرسش‌هایی در چند دسته مطرح شده است:

۱. آیا تاکنون با همسر خود رابطه جنسی داشته‌اید در حالی که واقعاً تمایلی به آن نداشته‌اید؛ برای مثال به دلیل خستگی

یا بی‌میلی؟

۲. آیا تاکنون برخلاف خواسته خود و با وجود اعلام عدم تمایل، با همسرتان رابطه جنسی داشته‌اید؟

۳. آیا همسرتان تاکنون با استفاده از تهدید شما را مجبور به رابطه جنسی کرده است؟

۴. آیا همسرتان برای مجبور کردن شما به رابطه جنسی از خشونت فیزیکی استفاده کرده است؟ (پینتر، کیت: ۱۹۹۱، ص ۶)

این پرسش‌ها نشان می‌دهد که رضایت دارای لایه‌های گوناگون است و تحقق رضایت واقعی در رابطه جنسی مستلزم آن است که افراد از نظر اقتصادی، اجتماعی و روانی در شرایط نسبتاً برابر قرار داشته باشند. در بسیاری از موارد رضایت زنان نسبت به انجام رابطه جنسی ممکن است واقعی نباشد و ساختارهای مردسالارانه اجتماعی نیز این وضعیت را تقویت می‌کند (عرب خراسانی، سمیه: ۱۳۹۰، ص ۲۱۱). تمرکز اصلی پژوهش حاضر بر «عدم رضایت ابرازشده» است و مسئله عدم تمایل درونی که به مرحله بروز نرسیده است، از حوزه اصلی تحقیق و حتی از قلمرو حقوق خارج محسوب می‌شود. در واقع پاسخ مثبت به سؤال نخست بیانگر سطحی از عدم رضایت است که مسئله اصلی این پژوهش نیست و تنها در برخی مباحث به آن اشاره خواهد شد.

البته در حوزه اخلاق به این سطح از عدم رضایت نیز توجه می‌شود. بر اساس اخلاق کانتی، اگر زنی بدون تمایل واقعی خود را در اختیار همسرش قرار دهد، در حقیقت به کرامت انسانی خود بی‌توجهی کرده است و از این منظر عمل او از نظر اخلاقی قابل پذیرش نیست. با این حال، از آنجا که ورود به حوزه اراده درونی افراد امکان‌پذیر نیست، نمی‌توان برای آن ضمانت اجرای قانونی در نظر گرفت. در جامعه ما بسیاری از زنان به دلیل وابستگی اقتصادی به همسر یا برای حفظ زندگی مشترک و جلوگیری از بروز تنش، خود را ملزم می‌دانند در هر زمان که همسرشان تمایل داشته باشد با او رابطه جنسی برقرار کنند. این مسئله نیازمند بررسی‌های روان‌شناختی و ارائه مشاوره‌های تخصصی به زوجین است و انجام تحقیقات مستقل در این زمینه را می‌طلبد. منظور از رضایت در پژوهش حاضر، رضایت برای ورود به رابطه جنسی است و نه رضایت نهایی از رابطه زناشویی؛ زیرا رضایت‌مندی جنسی مفهومی متفاوت و گسترده‌تر است که مجموعه‌ای از عوامل در تحقق آن نقش دارند. در واقع رضایت اولیه برای ورود به رابطه تنها یکی از مؤلفه‌های رضایت‌مندی جنسی است و عوامل دیگری همچون شرایط جسمی، عوامل فیزیولوژیک، آگاهی جنسی و وضعیت روانی نیز در آن مؤثرند که بررسی آن‌ها بیشتر در حوزه روان‌شناسی و پزشکی قرار می‌گیرد. رابطه جنسی در بستر اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد؛ از این رو مفهوم رضایت جنسی نیز باید در همان زمینه اجتماعی تحلیل شود. به همین دلیل تعریف رضایت‌مندی جنسی تا حد زیادی وابسته به عرف و فرهنگ جامعه است. بر اساس برخی تحقیقات انجام‌شده در ایران، تنها حدود هشت و نیم درصد از زنان در طول زندگی جنسی خود تجربه اوج لذت جنسی داشته‌اند، در حالی که بیشتر آنان از زندگی جنسی خود رضایت دارند. به نظر می‌رسد در میان بسیاری از زنان متأهل ایرانی، رضایت جنسی زمانی حاصل می‌شود که همسرشان از رابطه رضایت داشته باشد و به لذت برسد (پارسا یکتا، زهره؛ رئیسی، فیروزه؛ عبادی، عباس؛ شهواری، زهرا؛ ۲۰۱۵، ص ۳۴۵). چنین برداشتی تا حد زیادی ریشه در نگرش مردسالارانه حاکم بر جامعه دارد. با این حال، با افزایش نگاه‌های برابرطلبانه در روابط زن و مرد، مفهوم

رضایت مندی جنسی نیز در حال تغییر است. در بسیاری از کشورها تحقیقات گسترده‌ای درباره تعریف رضایت مندی جنسی انجام شده است، اما در ایران هنوز جای پژوهش‌های میدانی گسترده در این حوزه احساس می‌شود. البته این سخن به معنای نبود پژوهش در این زمینه نیست، بلکه مقصود آن است که نسبت به بسیاری از کشورها توجه کمتری به این موضوع شده است؛ امری که شاید ناشی از فضای اخلاقی و مذهبی جامعه باشد که طرح مباحث مربوط به روابط جنسی—even در چارچوب زندگی زناشویی—گاه با نوعی قبح اجتماعی همراه است.

پیش از بررسی دیدگاه مکاتب اخلاقی درباره رضایت در روابط زناشویی، لازم است مفهوم اخلاق نیز تعریف شود. از نظر محمدجواد مغنیه، علم اخلاق مجموعه‌ای از اصول و معیارهایی است که شایسته است رفتار انسان‌ها بر اساس آن‌ها شکل گیرد (مغنیه، محمدجواد، فلسفه اخلاق در اسلام، بیروت، دارالعلم للملایین، چاپ دوم، جزء ۸، ص ۲۰؛ به نقل از قبادوند تازه‌قشلاق، سیما: ۱۳۹۳، ص ۲۱). شهید مرتضی مطهری نیز اخلاق را مجموعه‌ای از خصلت‌ها و ملکات اکتسابی می‌داند که انسان آن‌ها را به عنوان اصول اخلاقی می‌پذیرد و بر اساس آن‌ها شخصیت درونی خود را شکل می‌دهد. به اعتقاد وی، اخلاق با آداب و رسوم اجتماعی تفاوت دارد؛ زیرا آداب و رسوم صرفاً قراردادهای اجتماعی هستند، در حالی که اخلاق با ویژگی‌های درونی و ملکات روحی انسان مرتبط است (مطهری، مرتضی: ۱۳۷۰، صص ۲۴۸-۲۴۹). در تعریفی دیگر، اخلاق مجموعه‌ای از صفات روحی و باطنی دانسته شده است که به صورت الگوهای رفتاری در یک گروه یا جامعه نمود پیدا می‌کند؛ برای مثال می‌توان از اخلاق اسلامی یا اخلاق مسیحی به عنوان نظام‌های رفتاری مورد قبول پیروان آن ادیان یاد کرد (اتیکسون، آراف: ۱۳۷۹، ص ۱۷). از دیدگاه ایمانوئل کانت نیز اخلاق به معنای انطباق رفتار انسان با قانون عام اراده آزاد است؛ بدین معنا که هرگاه رفتار انسان با قاعده‌ای کلی و جهان‌شمول هماهنگ باشد، آن رفتار اخلاقی محسوب می‌شود (کانت، ایمانوئل: ۱۳۷۸، ص ۶۶). علم اخلاق در پی آن است که نشان دهد رفتار انسان چگونه باید باشد تا خیر و کمال تحقق یابد. انسان نمی‌تواند میان خیر و شر بی تفاوت باشد؛ زیرا قدرت تشخیص این دو در سرشت او نهاده شده است و عواملی همچون آموزش، تربیت و محیط اجتماعی در شکل‌گیری وجدان اخلاقی نقش مهمی دارند (ژکس: ۱۳۵۵، ص ۱۴). در نهایت می‌توان گفت اخلاق دست‌کم چهار هدف اساسی را دنبال می‌کند: حفظ انسجام جامعه و جلوگیری از فروپاشی آن، کاهش رنج انسان‌ها، کمک به رشد و شکوفایی انسانی و حل تعارض‌های ناشی از تضاد منافع از طریق روش‌های صحیح (پویمان، لویی: پیشین، ص ۴۵).

تحلیل مبانی تقنینی، عرفی و اخلاقی با تأکید بر اصل کرامت انسانی

بنیان‌های قانون اساسی در حمایت از رضایت در روابط زناشویی

قانون اساسی به‌عنوان بالاترین سند حقوقی کشور، چارچوب کلی تمام مقررات و اقدامات اجرایی را تعیین می‌کند. در نظام حقوقی ایران، مبانی بنیادین روابط خانوادگی را می‌توان از اصول و مفاد مقدمه و به‌ویژه اصول دوم، دهم و چهارم استخراج کرد.

اصل دهم قانون اساسی، خانواده را «واحد بنیادی» جامعه می‌داند و بر لزوم تحکیم آن تأکید دارد. همچنین در مقدمه قانون اساسی، در بحث نقش زن در خانواده، بر «شیء نبودن زن» تصریح شده و این بیانگر آن است که روابط خانوادگی باید مبتنی بر کرامت و شأن انسانی باشد. از این‌رو هر رابطه جنسی بدون رضایت، که تنزل‌دهنده شخصیت انسانی به سطح ابزار ارضای غریزه است، مخالف روح قانون اساسی قلمداد می‌شود. افزون بر این، بند ششم اصل دوم قانون اساسی بر کرامت ذاتی انسان تأکید دارد و هر عملی را که با کرامت انسانی ناسازگار باشد مردود می‌شمارد. رابطه جنسی اجباری در زندگی زناشویی، از آن جهت که اراده آزاد انسان را نادیده می‌گیرد و وی را وسیله‌ای برای هدف دیگری قرار می‌دهد، مغایر با این اصل است.

اصل چهلم قانون اساسی نیز تصریح دارد که «هیچ کس نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیله اضرار به غیر قرار دهد». با توجه به آثار جسمی، روانی و عاطفی اجبار جنسی، چنین رفتاری مصداق بارز استفاده ناموجه و زیان‌بار از حق محسوب می‌شود. برخی فقهای معاصر نیز بیان کرده‌اند که همان‌گونه که مرد همیشه آمادگی برقراری رابطه زناشویی ندارد، زن نیز ممکن است به دلیل بیماری، خستگی یا فشارهای روانی آمادگی نداشته باشد و اجبار او، «خلاف انسانیت» و «از مصادیق ایذاء» است.

مفهوم تمکین در حقوق ایران: از برداشت سنتی تا بازخوانی معاصر

در قوانین ایران، به‌ویژه قانون مدنی، واژه «رضایت جنسی» صراحتاً ذکر نشده، اما مفهوم «تمکین» نزدیک‌ترین اصطلاح حقوقی به این مسئله به شمار می‌رود. ماده ۱۱۰۸ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «هرگاه زن بدون مانع مشروع از ادای وظایف زوجیت امتناع کند، مستحق نفقه نخواهد بود». برداشت سنتی از این ماده، تمکین جنسی را تکلیف زن می‌داند. در فقه، تمکین در دو معنای عام (پذیرش مدیریت شوهر) و خاص (آمادگی برای رابطه زناشویی) مطرح است. محقق حلی تمکین را چنین تعریف می‌کند: «برداشتن موانع میان زن و شوهر برای برقراری رابطه بدون محدودیت زمانی و مکانی» (محقق حلی، ۱۳۸۳، ص ۵۸۵). در تعریفی دیگر، تمکین به معنای «آمادگی زن برای استمتاع در صورت درخواست شوهر» دانسته شده است (اراکی، ۱۳۷۷، ص ۶۵؛ به نقل از حسنی، ۱۳۸۸).

برداشت سنتی از تمکین باعث شده برخی حقوق‌دانان و قضات، حتی روابط نامتعارف یا رفتارهای آسیب‌زا را داخل در وظایف زوجه بدانند و در مواردی به وضعیت جسمی یا روانی زن توجه نکنند.

اما دیدگاه‌های نوین میان «تمکین» و «تسلیم» تمایز قائل‌اند. رابطه جنسی بدون ملاحظه، بدون آمادگی زن، یا در شرایط نامناسب، بیشتر «تسلیم» است تا «تمکین». در این نگاه:

- تمکین رابطه‌ای دوطرفه و محترمانه است.
 - هدف آن لذت و رضایت متقابل است.
 - اجبار جنسی، مصداق «خشونت» و نقض اصل «حسن معاشرت» است.
- بر همین اساس، برخی صاحب‌نظران بر ضرورت تفسیر جدید ماده ۱۱۰۸ و استفاده از ماده ۱۱۰۳ (تکلیف زوجین به حسن معاشرت) برای محدود کردن روابط اجباری تأکید دارند.

رضایت جنسی به‌عنوان حق بنیادین زن در سیاست‌گذاری داخلی

در سال ۱۳۸۳ «منشور حقوق و مسئولیت‌های زنان در نظام جمهوری اسلامی ایران» تصویب شد؛ سندی که در ۱۴۸ بند، حقوق بنیادین زنان را تبیین کرده است. این منشور—در کنار «قانون حمایت از حقوق و مسئولیت‌های زنان» مصوب ۱۳۸۵—زنان را از حقوقی برخوردار می‌داند که برخی از آن‌ها مستقیماً به رضایت جنسی مربوط‌اند:

- حق برخورداری از تمامیت جسمانی
 - حق امنیت در رابطه جنسی
 - حق اعتراض در صورت نقض سلامت جنسی
 - حق مصونیت از تعرض رفتاری
 - حق برخورداری از حمایت‌های قانونی در برابر خشونت در خانواده
- ماده ۲ قانون ۱۳۸۵ دولت را موظف می‌سازد که همه سیاست‌ها را با این منشور تطبیق دهد و قوانین مغایر با آن، «ملغی و فاقد اعتبار» شناخته می‌شوند (نوبهاری، ص ۱۴۶). این مبانی نشان می‌دهد که در سطح حقوق عمومی، رضایت زوجه حقی بنیادین به شمار می‌آید.

حرکت های تقنینی نوین در مقابله با خشونت زناشویی

معاونت امور زنان و خانواده در راستای توصیه های بین المللی—از جمله «اجلاس پکن» —لایحه «تأمین امنیت زنان در برابر خشونت» را تدوین و بازنگری کرد. این لایحه با استناد به بیش از ۲۵۰ مقاله، ۵۰ پایان نامه فارسی و ۱۲۰۰ منبع غیر فارسی تهیه شده و یکی از جامع ترین اسناد حمایتی در حوزه زنان است. مهم ترین نکات قابل استناد این لایحه:

- ماده ۲۴: مجازات هر فرد (از جمله همسر) در صورت ارتکاب تجاوز یا تعرض جنسی
 - ماده ۲۹: ممنوعیت اجبار زن به رابطه جنسی در صورت بیماری مقاربتی زوج
 - ماده ۳۰: طرح مفهوم «نشوز زوج» در صورت نقض حقوق جنسی زن
 - مواد ۴۷، ۶۶ و ۷۳: تسهیل اثبات خشونت و پذیرش قرائن و نظر کارشناسی
- گرچه لایحه هنوز تصویب نشده، اما ظرفیت های آن می تواند مسیر جرم انگاری صریح «رابطه جنسی اجباری» را فراهم سازد.

رضایت در رویه قضایی ایران: برداشت قضات در خلأ قانونی

به دلیل فقدان نص قانونی درباره «تجاوز زناشویی»، رویه قضایی روشنی در این زمینه شکل نگرفته است. گفت و گو با قضات دادگاه خانواده نشان می دهد:

- بسیاری از دعاوی مربوط به اجبار جنسی به دلیل شرم اجتماعی مطرح نمی شوند.
- قضات از نبود قوانین صریح در این حوزه گلایه دارند.
- برخی قضات، اجبار جنسی را به تنهایی عسر و حرج نمی دانند.
- برخی دیگر، «لزوم رضایت زن» را بی معنا دانسته و تمکین را حق مطلق مرد تلقی می کنند.
- در مقابل، قضات مشاور زن معتقدند که رابطه جنسی اجباری همانند تجاوز بیگانه آسیب زا و مستلزم حمایت قانونی است. این اختلاف نظرها بر ضرورت اصلاح قانون و ایجاد معیارهای روشن حقوقی تأکید دارد.

بازتاب رضایت جنسی در عرف ایران: یافته های طرح ملی خشونت خانگی

«طرح ملی بررسی خشونت خانگی علیه زنان»، یکی از جامع ترین پژوهش های حوزه زنان است که در ۲۸ استان کشور اجرا شد. در این طرح، خشونت جنسی شامل موارد زیر دانسته شد:

- اجبار به روابط زناشویی ناخواسته یا غیرمتعارف
 - اجبار به مشاهده تصاویر مستهجن
 - اجبار به حاملگی یا سقط جنین ناخواسته
- طبق نتایج، خشونت جنسی کمترین درصد گزارش را داشته است؛ اما پژوهشگران آن را ناشی از خودسانسوری زنان و عرف بازدارنده می دانند.

یکی از مهم ترین شاخص های این طرح، پرسش درباره «اجبار به رابطه زناشویی ناخواسته» بود. پاسخ ها نشان داد که درصد قابل توجهی از زنان، چنین رفتارهایی را «خشونت» می دانند و آن را مخالف شأن و کرامت خود تلقی می کنند.

اصل حسن معاشرت: چارچوب اخلاقی و حقوقی روابط جنسی زوجین

اصل «عاشروهنَّ بِالْمَعْرُوفِ» مبنای قرآنی مهمی در تنظیم روابط زوجین است. مفسران قرآن، مصادیق «معروف» را چنین برشمرده اند:

- رفتار نیکو
- رعایت حقوق زوجه
- پرهیز از آزار جسمی و روانی
- گشاده‌رویی و مهربانی (طبرسی، ۱۴۰۸ق، ص ۷۹؛ نقل از داور، ۱۳۸۰)
- حقوقدانانی همچون امامی (۱۳۹۳، ص ۱۷۱) و کاتوزیان (۱۳۷۸، ص ۱۹۵) تأکید کرده‌اند که حسن معاشرت به معنای رفتار محترمانه، آرام و عاری از خشونت است.

نکات کلیدی:

- روابط جنسی بخشی از حسن معاشرت است، اما باید متعارف و همراه رضایت باشد.
- رابطه جنسی غیرمتعارف یا اجباری، نقض حسن معاشرت است.
- معیار معروف بودن، عرف عقلایی و متناسب با زمان و مکان است (نوبهار و حسینی، ۱۳۹۴، صص ۵۳-۷۲).
- بنابراین حسن معاشرت یک قاعده سیال است که ظرفیت‌های آن می‌تواند مبنای محدود کردن رفتارهای جنسی آسیب‌زا در خانواده قرار گیرد.

رابطه زناشویی بدون رضایت و تعارض آن با اصل کرامت انسانی

کرامت انسانی—به معنای ارزش، حرمت و شأن انسان اصلی بنیادین در حقوق، اخلاق و آموزه‌های دینی است. این مفهوم دو گونه دارد:

- کرامت ذاتی: که همه انسان‌ها به دلیل سرشت الهی خود از آن برخوردارند (رحیمی‌نژاد، ۱۳۹۰، صص ۱۱۳-۱۲۶).
 - کرامت اکتسابی: که انسان با رفتار اخلاقی به دست می‌آورد.
- آیه ۷۰ سوره اسراء، با تعبیر «و لقد کرمننا بنی آدم»، پایه هستی‌شناختی کرامت انسان را بیان می‌کند. در فلسفه اخلاق نیز کانت تأکید دارد که انسان هرگز نباید «وسیله» قرار گیرد، بلکه «غایت فی نفسه» است. بنابراین هر رابطه‌ای که یکی از طرفین را ابزار ارضای دیگری کند، با کرامت انسانی ناسازگار است (فریمن؛ به نقل از نوبهار، ۱۳۸۴، صص ۶۳۲-۶۱۳). نکته مهم در نظریه حق نیز آن است که انسان‌ها دارای «حق مصونیت» هستند و هیچ‌کس نمی‌تواند حرمت شخصی دیگری را نقض کند (قاری سیدفاطمی، ۱۳۸۰).

بر اساس این اصول:

رابطه جنسی اجباری نفی‌کننده کرامت انسانی است، زیرا اختیار و اراده زن را سلب کرده و او را به ابزار بدل می‌سازد.

نتیجه‌گیری

گریزه جنسی یکی از پایه‌های شکل‌گیری و تداوم خانواده است و کیفیت ارضای آن به‌طور مستقیم بر صمیمیت، آرامش و استحکام رابطه زناشویی اثر می‌گذارد. رابطه جنسی زمانی کارکرد طبیعی خود را نشان می‌دهد که هر دو طرف از نظر جسمی و روانی آمادگی داشته باشند؛ در غیر این صورت، حتی اگر عمل جنسی انجام شود، به ارضای واقعی و ایجاد آرامش نمی‌انجامد. پژوهش‌ها نیز تأیید می‌کنند که بخش قابل توجهی از اختلافات، سردی روابط، خشونت‌ها و طلاق‌ها ناشی از نارضایتی جنسی و نادیده‌گرفتن نیازهای طرف مقابل است. اجبار، بی‌توجهی، سردمزاجی یا استفاده ابزاری از رابطه جنسی می‌تواند زمینه ایجاد افسردگی، خشم، اختلافات مزمن و حتی خیانت را فراهم کند و متون اسلامی نیز بر ضرورت رعایت آمادگی، احترام، همدلی و پرهیز از هرگونه اجبار در رابطه جنسی تأکید کرده‌اند. بنابراین رابطه جنسی نه یک حق یک‌طرفه، بلکه حقی متقابل و نیازمند توجه و فرهنگ‌سازی است.

با توجه به اینکه روابط جنسی در فضای عاطفی و پیچیده خانواده رخ می‌دهد، برخورد کیفری مستقیم با مسائل جنسی درون خانواده معمولاً نه تنها مشکل را حل نمی‌کند، بلکه موجب تخریب بنیان خانواده و افشای مسائل خصوصی می‌شود. البته این موضوع

به معنای نادیده گرفتن خشونت جنسی نیست؛ بلکه نشان می‌دهد باید سازوکاری میانی و کارآمد طراحی کرد. مناسب‌ترین راهکار ایجاد مراکز مشاوره و درمان تخصصی زیر نظر نظام قضایی است تا زوجین ملزم به حضور در جلسات درمانی شوند و در صورت عدم همکاری هر یک از طرف‌ها، یا بی‌نتیجه ماندن درمان، گزارش کارشناسی مرکز مبنایی برای ورود قانونی و حمایت از زن باشد. جرم‌انگاری رابطه جنسی بدون رضایت، حتی اگر استفاده عملی محدود داشته باشد، از نظر نمادین و فرهنگی نقش بازدارنده بسیار مهمی دارد و پیام روشنی درباره ممنوعیت خشونت جنسی در خانواده به جامعه منتقل می‌کند.

در شرایطی که فرآیند قانون‌گذاری طولانی و پیچیده است، یکی از راهکارهای عملی برای تقویت جایگاه زن و تنظیم روابط جنسی، استفاده از شروط ضمن عقد است. این شروط در صورتی که عقلایی و قابل اجرا باشند می‌توانند حدود رابطه جنسی را تعیین و از بروز بسیاری از تنش‌ها جلوگیری کنند. شرط‌هایی مانند محدود کردن تعداد دفعات رابطه جنسی در روز یا رعایت فاصله زمانی معقول، مادامی که با طبیعت نیاز جنسی انسان تعارض نداشته باشند، می‌توانند از اختلافات بعدی و حتی دعاوی مربوط به عسر و حرج پیشگیری کنند. چنین شروطی مخالف نظم عمومی نیستند و بر پایه حاکمیت اراده، معتبر تلقی می‌شوند. تحلیل اخلاقی رابطه جنسی بدون رضایت نشان می‌دهد که تقریباً تمام مکاتب اخلاقی از وظیفه‌گرایی و نتیجه‌گرایی تا شهودگرایی و اخلاق اسلامی—این نوع رابطه را امری غیراخلاقی و مغایر با کرامت انسان می‌دانند. در همه این دیدگاه‌ها، اجبار جنسی، انسان را به ابزاری برای ارضای نیاز دیگری تنزل می‌دهد و همین امر آن را مردود می‌کند. سلامت اخلاقی جامعه با سلامت اخلاقی خانواده پیوند دارد و بنابراین ممنوعیت رابطه جنسی بدون رضایت هم از منظر اخلاق فردی و هم از منظر اخلاق اجتماعی ضروری و قابل دفاع است.

مطالعات فقهی نیز نشان می‌دهد که فقه اسلامی، نه تنها مانعی برای ممنوعیت هم‌بستری بدون رضایت ایجاد نمی‌کند، بلکه ظرفیت‌های متعددی برای حمایت از اصل رضایت دارد. قواعدی مانند حسن معاشرت، لاضرر، نفی ولایت، احترام به کرامت انسان، بنای عقلا و عسر و حرج، همگی می‌توانند در تحلیل و ممنوعیت اجبار جنسی مورد استناد قرار گیرند. براساس این قواعد، تحمیل رابطه جنسی برخلاف معاشرت نیکو است، ضرر جسمی و روانی آن مردود است، هیچ‌کس مالک جسم دیگری نیست، ابزار شدن انسان جایز نیست و هر رفتاری که موجب مشقت شدید شود ممنوع است. همچنین مقاصد ازدواج اعم از مودت، رحمت و آرامش با اجبار جنسی ناسازگار است. مجموع این قواعد نشان می‌دهد که می‌توان از درون نظام فقهی اسلامی پشتوانه‌ای محکم و روزآمد برای ضرورت رضایت جنسی و اصلاح قوانین مرتبط با خانواده ارائه کرد.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسنده در این مقاله به شکل زیر است:

نویسنده به تنهایی مسئول مفهوم‌پردازی، نگارش و بازبینی مقاله است.

تعارض منافع

بر اساس اظهارات نویسنده، این مقاله تعارض منافی ندارد.

حامی مالی

بنابر اظهارات نویسنده این پژوهش هیچگونه حامی مالی ندارد.

سپاسگزاری

از تمامی مشارکت‌کنندگان در این پژوهش سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- احمدیه، مریم. (۱۳۹۰). معاشرت به معروف. فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، شماره ۵۲.
- احمدیه، مریم. (۱۳۸۲). موازنه حقوق و اخلاق در خانواده. تهران: شورای فرهنگی اجتماعی زنان.
- ارفع، سید کاظم. (۱۳۹۲). تفسیر بیان الرحمن (جلد اول). تهران: فیض کاشانی.
- اسحاقی، محمد. (۱۳۸۲). آزار جنسی زنان در یک بررسی حقوقی. فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال پنجم، شماره ۲۰.
- اسدی، لیلا سادات. (۱۳۹۲). حقوق کیفری خانواده. تهران: میزان.
- اسدی، لیلا سادات. (۱۳۸۳). مهار خشونت‌های خانگی از قانون تا اخلاق. سال ششم، شماره ۲۳.
- اسکندری، مصطفی. (۱۳۸۰). گزاره‌های اخلاقی از ارسطو تا علامه طباطبایی. تهران: مهراندیش.
- اصغری، سید محمد. (۱۳۸۸). عدالت به مثابه‌ی قاعده. تهران: اطلاعات.
- اصغری، سید محمد. (۱۳۸۶). عدالت و عقلانیت در فقه و حقوق. تهران: اطلاعات.
- افتخاری، لاله. (۱۳۹۱). زنان. تهران: کتاب نشر.
- الخزاعی النیشابوری، حسین بن علی. (۱۳۷۰). روض الجنان و روح الجنان فی تفسیر القرآن (جلد سوم). تصحیح محمدجعفر یاحقی و محمد مهدی ناصح. مشهد: پژوهش‌های اسلامی.
- ال. هولمز، رابرت. (۱۳۸۲). مبانی فلسفه اخلاق. ترجمه مسعود علیا. تهران: ققنوس.
- امامی، اسدالله، و صفایی، سید حسین. (۱۳۹۱). مختصر حقوق خانواده. تهران: میزان.
- امامی، سید حسن. (۱۳۹۳). حقوق مدنی (جلد چهارم). تهران: اسلامیه.
- امریکس، کارل، و هوفه، اوتفريد. (۱۳۸۸). فلسفه اخلاق و حقوق کانت. ترجمه نیکولاس واکر و میترا حمیدی. کتاب ماه فلسفه، شماره ۳.
- امیر، مسعود. (۱۳۸۱). درآمدی بر فلسفه اخلاق از دیدگاه متفکران مسلمان ایران. تبریز: مؤسسه علوم اسلامی-انسانی دانشگاه تبریز.
- اوحدی، بهنام. (۱۳۸۵). تمایلات و رفتارهای جنسی انسان. چاپ پنجم. صادق هدایت.
- بحرانی، سید هاشم. (۱۳۸۹). ترجمه تفسیر راوی البرهان (جلد سوم). ترجمه رضا ناظمیان، علی گنجیان و صادق خورشید. تهران: کتاب صبح.
- بروجردی، سید ابراهیم. (۱۳۸۰). تفسیر جامع. عصر ظهور و جلیل.
- بهرامپور، ابوالفضل. (۱۳۹۰). نسیم حیات: تفسیر قرآن کریم (جزء پنجم). قم: هجرت.
- بوداقي، فاطمه. (۱۳۹۰). اخلاق و حقوق خانواده. اصفهان: حدیث راه عشق.
- بیستونی، محمد. (۱۳۹۲). قرآن بشیر (تفسیر یک‌جلدی جوان). قم: بیان جوان.
- پالمر، مایکل. (۱۳۹۰). مسائل اخلاقی (متن آموزشی فلسفه اخلاق). ترجمه علیرضا آل‌بویه. تهران: سمت.
- رنجبران، قاسم، و دبیرزاده، الهه. (۱۳۹۰). خشونت بر زنان در قوانین کیفری ایران و اسناد بین‌المللی. تهران: انتشارات فرهنگ‌شناسی.
- زمخشری، محمود بن عمر بن محمد. (۱۳۹۱). تفسیر کشاف (جلد اول). ترجمه مسعود انصاری. تهران: ققنوس.
- زندى، محمدرضا. (۱۳۹۱). رویه قضایی دادگاه‌های تجدیدنظر استان تهران در امور خانواده: تمکین و ازدواج مجدد. تهران: جنگل.
- ژکس. (۱۳۵۵). فلسفه اخلاق. ترجمه سیدابوالقاسم پورحسینی. تهران: امیرکبیر.
- سالابارو، فردریک. (۱۳۸۳). قوانین اخلاق. ترجمه محمود عباسی. تهران: حقوقی.
- کار، مهرانگیز. (۱۳۷۸). ساختار حقوقی نظام خانواده در ایران. تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- کانت، ایمانوئل. (۱۳۷۸). درس‌های فلسفه اخلاق. ترجمه منوچهر صانعی دره‌بیدی. تهران: نقش و نگار.

- کدیور، جمیله. (۱۳۸۸). زن. تهران: اطلاعات.
- گنسلر، هری. (۱۳۹۰). درآمدی بر فلسفه اخلاق معاصر. ترجمه مهدی اخوان. تهران: علمی و فرهنگی.
- محقق داماد، سید مصطفی. (۱۳۹۲). قواعد فقه (بخش مدنی). علوم اسلامی.
- محمد ارانی، اکرم. (۱۳۹۳). نقش عرف در تفسیر قوانین خانواده. تهران: میزان.
- محمدرضایی، محمد. (۱۳۷۹). تبیین و نقد فلسفه اخلاق کانت. قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- مصباح یزدی، محمدتقی. (۱۳۸۴). نقد و بررسی مکاتب اخلاقی. قم: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره).
- مطهری، مرتضی. (۱۳۷۰). اسلام و مقتضیات زمان (جلد دوم). قم: صدرا.
- معمدمهر، مهدی. (۱۳۸۰). حمایت از زنان در برابر خشونت و سیاست جنایی انگلستان. برگ زیتون.
- معصومی، سید مسعود. (۱۳۸۰). احکام روابط زن و شوهر. قم: ندای دوست.
- مقدادی، محمد مهدی. (۱۳۸۵). ریاست خانواده. روابط عمومی شورای فرهنگی اجتماعی زنان.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۷). تفسیر نمونه (جلد سوم). تهران: دارالمکتب الاسلامیه.
- موگوثی، حاجی علی. (۱۳۷۹). قاعده عسر و حرج و نقش زنان در طلاق. تهران: اطلاعات.
- مولاوردی، شهیندخت، و همکاران. (۱۳۸۵). مقابله با خشونت علیه زنان در کشورهای اسلامی. جمعیت حمایت از حقوق بشر زنان، حقوقدان.
- میرشمسی، فاطمه. (۱۳۸۰). مبانی حقوق و تکالیف زن در ازدواج از دیدگاه فقه امامیه. تهران: اسلامیه.
- نبهی، عبدالرحیم. (۱۳۳۴). علم اخلاق. تهران.
- نورمحمدی، غلامرضا. (۱۳۸۹). نفی خشونت علیه زنان از نگاه علم و دین. مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری.
- هیوم، دیوید. (۱۳۹۲). جستاری در باب اصول اخلاق. ترجمه مجید داوودی. تهران: مرکز.
- وارنوک، مری. (۱۳۸۰). فلسفه اخلاق در قرن بیستم. ترجمه ابوالقاسم فنائی. قم: بوستان کتاب.

References

- Ahmadih, M. (2003). Interaction with kindness. *Women's Socio-Cultural Council Quarterly*, 52.
- Ahmadih, M. (2003). Balancing rights and ethics in the family. Tehran: Women's Socio-Cultural Council.
- Asghari, S. M. (2007). Justice as a principle. Tehran: Ettela'at Publishing.
- Asghari, S. M. (2009). Justice and rationality in jurisprudence and law. Tehran: Ettela'at Publishing.
- Asghari, M. (2003). Sexual harassment of women from a legal perspective. *Women's Socio-Cultural Council Quarterly*, 5(20).
- Asgandari, M. (2001). Ethical propositions from Aristotle to Allameh Tabataba'i. Tehran: Mehrandish.
- Bahrani, S. H. (2010). *Al-Burhan Commentary (Vol. 3)* (R. Nazemian, A. Ganjian, & S. Khorsha., Trans.). Tehran: Ketab-e Sobh.
- Beatson, J., Aldridge, T., Buxton, R., Hoggett, B., & Gibson, P. (1992). *Criminal law: Rape within marriage*. London: The Law Commission.
- Behrahmpour, A. (2011). *Nasim-e Hayat: Qur'anic Commentary (Part 5)*. Qom: Hijrat Publishing.
- Bidastoni, M. (2013). *The Quran Bashir: One-volume youth commentary*. Qom: Bayan-e Javan.
- Bodaghi, F. (2011). *Ethics and family law*. Isfahan: Hadith-e Rah-e Eshq.
- Brake, E. (2009). *Marriage and domestic partnership*. Stanford University Press.
DOI: <https://doi.org/10.1515/9780804772288>
- Borrorjerdy, S. E. (2001). *Comprehensive Commentary*. Tehran: Asr-e Zohur & Jalil.
- Emami, A., & Safaei, S. H. (2012). *A concise course in family law*. Tehran: Mizan Publishing.
- Emami, S. H. (2014). *Civil Law (Vol. 4)*. Tehran: Eslamieh Publishing.
- Erfa', S. K. (2013). *Bayan al-Rahman Commentary (Vol. 1)*. Tehran: Feyz Kashani Press.
- Gensler, H. (2011). *Introduction to contemporary moral philosophy* (M. Akhavan, Trans.). Tehran: Elmi-Farhangi.
- Harvy, J., Wenzel, A., & Sprecher, S. (2004). *The handbook of sexuality in close relationships*. Mahwah, NJ & London: Lawrence Erlbaum.
- Hium, D. (2013). *An inquiry concerning moral principles* (M. Davoudi, Trans.). Tehran: Markaz Publishing.
- Holmes, R. L. (2004). *Foundations of moral philosophy* (M. Alia, Trans.). Tehran: Ghoghnoos.
- Kadivar, J. (2009). *Woman*. Tehran: Ettela'at Publishing.
- Kar, M. (1999). *The legal structure of the family system in Iran*. Tehran: Roshangaran.
- Kant, I. (1999). *Lectures on moral philosophy* (M. San'ei Darrebidi, Trans.). Tehran: Naqsh-o-Negar.
- Khaza'i Nishapuri, H. b. A. (1991). *Rawd al-Janan Commentary (Vol. 3)* (M. Yahaghi & M. Nasih, Eds.). Mashhad: Islamic Research Center.
- Makarem Shirazi, N. (1998). *Tafsir-e Nemouneh (Vol. 3)*. Tehran: Dar-al-Maktab al-Islamiyyah.
- Matlamidi-Mehr, M. (2001). *Protection of women against violence: England's criminal policy*. Barg-e Zeytun Publishing.
- Mazhabi, S. M. (2001). *Legal precepts of marital relations*. Qom: Neda-ye Doost.
- McAnulty, R., & Burnette, M. (2006). *Sex and sexuality: Sexual perversion and sexual offences (Vol. 3)*. Westport, CT: Praeger.
- Minoverdi, S. (2012). *Opposing violence against women in Islamic countries*. Association for the Support of Women's Human Rights.

- Mirshamsi, F. (2001). Foundations of women's rights and duties in marriage: A Shi'a jurisprudential approach. Tehran: Eslamieh.
- Misbah Yazdi, M. T. (2005). Critique of ethical schools. Qom: Imam Khomeini Research Institute.
- Mohaghegh-Damad, S. M. (2013). Islamic jurisprudential principles (Civil section). Islamic Sciences Publishing.
- Mohammad Arani, A. (2014). The role of custom in interpreting family law. Tehran: Mizan Publishing.
- Mohammadzadeh, M. (2000). Explaining and critiquing Kant's moral philosophy. Qom: Islamic Propagation Office.
- Mo'goei, H. A. (2000). The rule of hardship and women's role in divorce. Tehran: Ettela'at Publishing.
- Molina, A. S., Klijn, T. P., & Delgado, J. B. (2015). Sexual satisfaction in couples in the male and female climacteric stage. *Artigo*.
- Motahhari, M. (1991). Islam and the requirements of time (Vol. 2). Qom: Sadra.
- Nabahi, A. (1955). The science of ethics. Tehran.
- Nourmohammadi, Gh. R. (2010). Rejecting violence against women from religion and science perspectives. Tehran: Center for Women's Affairs.
- Owhedi, B. (2006). Human sexual tendencies and behaviors. Tehran: Sadegh Hedayat Publishing.
- Painter, K. (1991). Wife rape in the United Kingdom. Paper presented at the American Society of Criminology 50th Anniversary Meeting, San Francisco.
- Palmer, M. (2011). Ethical issues: A training text in moral philosophy (A. Al-Booyeh, Trans.). Tehran: SAMT.
- Parsa-Yekt, Z., Raisi, F., Ebadi, A., & Shahravi, Z. (2015). Sexual satisfaction concept analysis in Iranian married women. *Global Journal of Health Science*, 7(6).
DOI: <https://doi.org/10.5539/gjhs.v7n6p260>
- Ranjbaran, Q., & Dabirzadeh, E. (2011). Violence against women in Iran's criminal law and international documents. Tehran: Farhang-Shenasi.
- Salabaro, F. (2004). Ethical laws (M. Abbasi, Trans.). Tehran: Hoqouqi Publishing.
- Varnoek, M. (2001). Moral philosophy in the twentieth century (A. Fanaei, Trans.). Qom: Bustan-e Ketab.
- Zamakhshari, M. b. U. (2012). Kashshaf Commentary (Vol. 1) (M. Ansari, Trans.). Tehran: Ghoghnoos.
- Zandi, M. R. (2012). Appellate court precedents in family law: Obedience and remarriage. Tehran: Jangal.